

*Винко Пандуревић**

ОБАВЕЗА СЛУЖЕЊА ВОЈНОГ РОКА

Сажетак

Прошло је десет година од како је обустављена обавеза служења војног рока у Србији. У протеклој деценији уследиле су значајне промене на геополитичкој карти света, као и значајне промене геостратешког и војнополитичког карактера, које су од значаја за геополитички положај Србије, као и за питања њене безбедности и одбране. Управо у овом раду се анализирају политички, геополитички и безбедносни аспекти међународног положаја Србије, који су од значаја за њену стабилност, безбедност и одбрану. Анализом кључних доктринарних докумената из области Стратегије националне безбедности и Стратегије одбране, као и анализом законских и подзаконских аката из домена одбране и војске и изведених доктринарних докумената, анализом и проценом оперативних способности Војске Србије, њене борбене моћи у функцији извршавања додељених мисија у складу са Стратегијом одбране, приказани су основни аргументи у прилог укидања *ОДЛУКЕ о обустави обавезе служења војног рока*.

Служећи се методом анализе и синтезе и историјско-компаративним методом извршена је анализа доктринарних докумената из области безбедности и одбране, идентификовани основни ризици, изазови и претње, анализирана постојећа законска решења у области војне, радне, материјалне обавезе и обавезе служења у резервном саставу, те приказани чиниоци од значаја за одржавање високе борбене моћи Војске Србије ради остваривања функције одбвраћања потенцијалних агресора на Републику Србију.

* pandurevicvinko@gmail.com, др Винко Пандуревић, генерал-потпуковник у пензији.

Кључне речи: Република Србија, Стратегија националне безбедности, Војска Србије, резервни састав, активна и пасивна резерва.

УВОД

Почетком 2021. у Републици Србији интензивирана је расправа о извршавању војне обавезе у њеном пуном капацитету, која осим *обавезе служења војног рока*, која је општа и којој подлежу држављани Србије, подразумева и регрутну обавезу, обавезу вршења цивилне службе и обавезу у резервном саставу. Обавеза служења војног рока регулисана је Законом о војној, радној и материјалној обавези. („Сл. Гласник РС“, број 88/2009, 95/2010 и 36/2018). Треба напоменути да се у наведеном закону регулише и низ других питања везаних за одбрану земље, а о којима се скоро и не говори или се о њима врло мало зна. Наиме, у наведеном закону се осим војне обавезе, регулишу и питања служења у резервном саставу, право накнаде за вршење војне обавезе, евиденције војних обвезника, радна обавеза у државним органима и правним лицима од значаја за одбрану, радна обавеза у јединицама радне обавезе, материјална обавеза грађана, привредних друштава, других правних лица и предузетника у ванредном и ратном стању, као и друга питања од значаја за војну, радну и материјалну обавезу (ЗВМО Сл. Гласник РС“, број 88/2009, 95/2010 и 36/2018), чл.1).

Идеја поновног обавезног служења војног рока појавила се пре пет, шест година, и то врло стидљиво, само у појединим мање атрактивним медијима, док се у електронским медијима са националном фреквенцијом ретко појављивала. Један од иницијатора поновног обавезног служења војног рока у Србији, био је и Клуб генерала и адмирала Србије, (*чије члан и сам аутор овога текста*, прим.аутора).

Нова геополитичка померања у свету, Европи и нашем региону, наметнула су потребу анализе безбедносних изазова, претњи и ризика по безбедност наше земље и стабилност у региону. Нешто јаснију артикулацију ово питање добило је последњих месец дана, када се о обавезном служењу војног

рока почело говорити и са становишта политичких одлука, геополитичких анализа и војно-стручних расправа о овом врло сложеном питању. Поновно обавезно служење војног рока нашло се на агенди највиших државних представника власти, почев од председника Републике, Владе, министра одбране, војног врха, невладиних организација које се баве сектором безбедности и одбране, као и на агенди опозиционих политичара, пре свих, оних који су својевремено донели „ОДЛУКУ о обустави обавезе служења војног рока“. Одлука је врло кратка, зато ћемо је навести у целисти:

1. Обавеза служења војног рока у Војсци Србије обуставља се одслужењем војног рока последње партије војника упућене у 2010. години. Одредба става 1. ове тачке односи се и на регруте који су, због приговора савести, служење војног рока заменили цивилном службом.

Упућивање на служење војног рока у Војску Србије, од 1. јануара 2011. године, вршиће се по принципу добровољности, у складу са законом.

2. Ова одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије“, а примењиваће се од 1. јануара 2011. године. («Службени гласник РС», број 95 од 17. децембра 2010).

Током месеца фебруара на више ТВ станица са националном фреквенцијом одржано је више емисија и расправа на ову тему. Више пута се огласио и министар одбране, који се јасно одредио да жели да се врати обавезно служење војног рока и да ће подржати такву одлуку коју би донела Влада РС, а усвојила Народна Скупштина РС. Председник Републике се такође огласио по овом питању, рекавши: „Разговарали смо о враћању обавезног војног рока“. (danas.rs, 28.01.2021).

У расправи о питањима војне обавезе и попуне војске и њених основних мисија, неопходно је поћи од основних стратегијских и доктринарних документи из области националне безбедности и одбране сваке земље, а то су: „Стратегија националне безбедности“ и „Стратегија одбране“, које садрже основне одредбе којима се дефинише објективно стање заштићености државних и националних вредности и интереса од свих облика угрожавања, као и субјективан

осећај безбедности грађана Републике Србије. Стратегија националне безбедности заснива се на примени свеобухватног приступа који подразумева заједничко ангажовање свих субјеката и потенцијала друштва и државе у супротстављању изазовима, ризицима и претњама безбедности и заштити и остваривању националних интереса Републике Србије. У њој се анализира стратегијско окружење Републике Србије, процењују изазови, ризици и претње безбедности Републике Србије, формулишу национални интереси и циљеви, утврђује политика националне безбедности, затим структура и начела функционисања система националне безбедности, као и начин њеног спровођења. Стратегија националне безбедности представља полазну основу за израду других стратешких и доктринарних докумената, докумената јавних политика и нормативно-правних аката у свим областима друштвеног живота и функционисања државних органа и институција, ради очувања и заштите безбедности грађана, друштва и државе.

Ставови из Стратегије националне безбедности се операционализују у стратешким и доктринарним документима, документима јавних политика и нормативно-правним актима. (Стратегија националне безбедности Републике Србије, „Службени гласник РС“, број 94 од 27. децембра 2019, стр.1). Као што видимо Стратегија националне безбедности РС и Стратегија одбране РС, усвојене су 2019. много након обустављања обавезе служења војног рока.

Стратегија националне безбедности као кровни документ наведеног типа изложен је с времена на време потреби иновирања њеног садржаја, пошто се стратегијско окружење, изазови, ризици и претње такође често мењају, понекад на врло непредвидљив начин. *(Познато је да председник САД у првих 150 дана свога мандата објављује Стратегију националне безбедности САД).*

Да би Република Србија (РС) успешно остваривала и штитила своје националне интересе: очување суверености, независности и територијалне целовитости; очување унутрашње стабилности и безбедности; очување постојања и заштита српског народа где год он живи, као и националних мањина и њиховог културног, верског и историјског

идентитета; очување мира и стабилности у региону и свету; европске интеграције и чланство у Европској унији; економски развој и укупни просперитет и очување животне средине и ресурса Републике Србије, неопходно је да сви субјекти система националне безбедности (како управљачки тако и извршни део) благовремено и на најбољи начин извршавају своје функције. (Стратегија националене безбедности Републике Србије, „Службени гласник РС“, број 94 од 27. децембра 2019, стр. 15 и 37).

Такође, да би РС могла да оствари и заштити своје одбрамбене интересе, који су на сличан начин дефинисани у Стратегији одбране: заштита суверености, независности и територијалне целовитости; заштита безбедности Републике Србије и њених грађана; очување мира и безбедности у региону и свету; унапређење националне безбедности и одбране кроз процес европских интеграција; **војна неутралност** и сарадња и партнерство са државама и међународним организацијама у области безбедности и одбране, Србија мора имати снажан одбрамбени систем чија основна полуга мора бити **Војска Србије** као организована оружана снага која брани Републику Србију од оружаног угрожавања и извршава друге мисије и задатке у складу са Уставом, законом и принципима међународног права који регулишу употребу силе. У складу са наведеним РС мора да води политику одбране, као део политике националне безбедности Републике Србије, која представља скуп опредељења, начела и ставова којима се усмерава одлучивање и деловање у Републици Србији ради заштите и остварења одбрамбених интереса. Политика одбране спроводи се предузимањем усклађених мера у различитим областима друштвеног живота значајним за одбрану Републике Србије. (Стратегија одбране Републике Србије, исто). Зато и расправу о поновном увођењу обавезе службења војног рока, треба посматрати у контексту реалне политике одбране.

Када говоримо о величини, структури и опремљености ВС онда морамо имати на уму мисије које ВС извршава. Мисије Војске Србије су: одбрана Републике Србије од оружаног угрожавања споља, учешће у изградњи и очувању мира у региону и свету и подршка цивилним властима у

супротстављању претњама безбедности. (Исто). Све три мисије су врло сложене и одговорне и да би све три биле успешно реализоване РС мора имати адекватну војску.

Ставови изнети у овом уводном делу могу нам послужити за лакшу даљњу расправу о питањима обавезног служења војног рока и јасног истицања аргумената за и против, о чему ћемо у разradi овога рада говорити.

КАКО ЈЕ И ЗАШТО ДОШЛО ДО ОБУСТАВЕ ОБАВЕЗЕ СЛУЖЕЊА ВОЈНОГ РОКА

Након петookтобарских промена, које неки називају „петookтобарском револуцијом 2000“ у РС је започео свеопшти процес трансформације друштва, у свим његовим сегментима, транзиција је добила на убрзању. Скоро све или чак све препоруке лидера кључних западних земаља и саветодавно лидерство њихових представника били су безпоговорно прихваћени од стране нових власти у „ослобођеној Србији“. Процес приватизације привредних субјеката и трансформација привредног система били суглавна преокупација нових власти, а одмах иза тога била је реформа сектора одбране и безбедности, за који су биле заинтересоване владе западних сила. Војска Југославије (ВЈ) (Србије), као „главни непријатељ НАТО“ у агресији на СРЈ (Србију), била је трн у оку новим менторима српских власти, посебно лидерима НАТО пакта и њиховим војним снагама на КиМ. ВЈ попуњена професионалиним официрима и подофицирима, војницима по уговору и регрутима – војницима на одлуку војног рока, која је трпела мнгобројне критике и нападе пре и током НАТО агресије, показала се као врло успешна војна сила у сукобу са најмоћнијим војним савезом икада. ВЈ је херојски бранила своју земљу и свој народ. Показала је врло висок степен борбене готовости и обучености (данас читај оперативне способности), разноврсност оперативних и тактичких поступака, на које НАТО није имао одговор.

„Нова држава“, или боље речено нови режим у РС на врло сервилан начин, без скоро икаквих аргумената, јавне и стручне расправе да не не говоримо, под политичким притиском и идеолошким захтевима, прихватила је да се

ВЈ трансформише до не препознатљивости. Из војске су удаљени најбољи ратни кадрови, набољи и најспособнији официри и генерали (неки су послати пред *ad hoc* суд у Хагу, некима је прекинута војна служба, а неки су пензионисани), ратна техника је расходована (уништена и претопљена у железарама), постојећи систем организације војске (који се сматрао застарелим) је замењен новим-натовским системом војне организације, погажена су сва ранија стечена искуства, погажена је и одбачена српска војна традиција, бројно стање војске је сведено на минимум, да би на крају уследила и обустава обавезе служења војног рока и прелазак искључиво на професионалну војску.

Поред одређених унутрашњих слабости које су се појавиле у систему одбране, пре свега у систему регрутације и попуне јединица, које се могу сматрати последицом општих транзиционих процеса, опредељивање све већег броја регрута за „цивилно служење“ у разним установама, погрешна процена међународне ситуације, која је сматрана повољном због наводног „одсуства“ назнака могућег рата, улазак у НАТО-ов програм Партнерство за мир успоставе сарадње са САД, Великом Британијом, Норвешком и Холандијом и брзо очекиваним уласком у НАТО пакт, нове власти су сматрале да је за РС најбоља професионална војска.

Новим властима се чинило да је све ово обећавало успешну интеграцију Војске Србије у НАТО. Према плановима Министарства одбране и Генералштаба, до укидања војног рока би дошло у периоду после 2010, али уз предуслов (који касније није помињан) да Србија буде део НАТО и тако у оквиру ове алијансе планира своју и заједничку одбрану. План професионализације укључивао је и стварање резерве: активне и пасивне, која би била позивана у годишњим терминима у јединице и тако обезбеђивала попуну ратне војске. (Димитријевић 2021). Бојан Димитријевић, који је у време трансформације ВЈ био укључен у тај процес, у наведеном тексту даље самокритично истиче: “Преломни тренутак је био једнострано проглашење косовске независности 2008, које је утицало на обустављање сарадње са значајним делом партнера у НАТО. Проглашење војне неутралности Србије је само допринело даљем отклону од интеграција, али је служило

и као изговор за одсуство озбиљнијег рада на реформи војске. Тако је професионализација почела да се креће у погрешном смеру. Стварање и редовно позивање резерве је у потпуности запостављено“.

Обустава обавезног служења војног рока, донесена је без адекватне стручне расправе и анализе, била је чисто политичка одлука више усмерена на „анимирање гласачког тела“, а не ка адекватном решавању попуње и функционисања војске за наредне деценије и нове безбедносне изазове“. (Исто).

Своју корист у професионализацији ВЈ видео је и НАТО. НАТО жели да његови „савезници“ имају професионалну војску, која би по њиховом захтеву била ангажована у тзв. „НАТО мировним операцијама“, нова америчка „доктрина наметања мира по свету, ширењу и извозу безбедности“. Тако „модернизована“ професионална ВЈ би лакше и компатибилније са НАТО пактом (била би „интероперабилна“), пре свега са САД, могла да попуњава „безбедносне рупе“ широм света где то кажу САД. Наш војска је одбрамбена војска. Војска која брани своју земљу, а не осваја туђе. Док НАТО војске оперишу широм света. Својевремено је државни секретар САД Мадлен Олбрајт рекла, не треба нама војска која ће да седи у САД, него војска која ће да оперише широм света и која ће да доноси профит. Према замисли тадашњих реформатора нашег система одбране, наша војска би, као професионална војна сила, требала да војно оперише по свету за туђе интересе.

УКИДАЊЕ ОДЛУКЕ О ОБУСТАВИ ОБАВЕЗЕ СЛУЖЕЊА ВОЈНОГ РОКА

Супротно процедури, по којој је донесена Одлука о обустави обавезе служења војног рока, потребно је организовати јавну расправу на тему укидања наведене одлуке и успостављању поновног обавезног војног рока. У тој расправи треба пре свега суочити различите аспекте проблема и са политичког, безбедносног и геополитичког, војностратегијског, војноодбрамбеног становишта. Никако не треба испустати из вида економски и финсијски чинилац,

одређену историјску димензију овога питања, српску традицију, стечена искуства, социопсихолошке моменте и др.

АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕ БОРБЕНЕ МОЋИ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Како у савремено доба разумети Његошеву изреку „Бој не бије свијетло оружје, већ бој бије срце у јунака“. Ова мисао и њено отеловљење у непосредној бици је имала велики значај кроз историју српске војске и српског ратовања. Ове изреке се, додоуше у нешто измењеној форми држао и славни Српски војвода Живојин Мишић, који је говорио: “Живот је тешка и сурова борба. Ко сме тај може, ко не зна за страх, тај иде напред „, (Овај Мишићев цитат можемо видети на плакату на порушеној згради бившег Мнистарства одбране СРЈ у НАТО агресији 1999. у центру града, прим. аутора).

Како данас у свету модерних војних технологија, у Војсци Србије (ВС) разумети и у пракси применити наведене идеје у процесу извршавања основних мисија које има ВС, у складу са Стратегијом одбране. Који су то фактори од пресудног значаја за успешну дбрану РС од оружаног угрожавања споља, за учешће ВС у изградњи и очувању мира у региону и свету, те за подршку цивилним властима у супростављању претњама безбедности. Који су то елементи војне (борбене) моћи ВС, од којих одлучујуће зависи остваривање наведених мисија. Какав је њихов међусобни однос у модерном времену и у савременим ратовима.

Према доктринама већине савремених армија света, такође и према доктрини ВС основни елементи, односно компоненте војне моћи су: *концептуална* (основна начела ратовања, доктринарни концепт, развој војне теорије и праксе); *морална* (мотивација, вредности, лидерство, управљање); *физичка* (људство, наоружање и војна опрема, готовост снага, одрживост снага и заједничко деловање).

Очито је да су све три наведене компоненте неопходне да би ВС могла успешно извршавати своје задатке. Да ли је потребно и могуће правити међусобну компарацију ових компоненти по степену важности. Уколико су концепт ратовања и доктринарна начела погрешна или неадекватна, онда се

то негативно рефлектује на друге две компоненте. Уколико су морална и физичка компонента изузетно стабилне и јаке онда се преко њих могу отклонити концептуалне слабости и слабости доктринарних начела. Уколико су и концептуална и морална компоненте адекватне, а физичка компонента (посебно наоружање и опрема) у техничком и технолошком смислу застарели, онда је врло тешко у савременим условима, када постоје високо софистициране технологије и борбени системи успешно извојевати победу или извршити додељене задатке. Пак, ако је морална компонента неадекватана, ако непостоји патриотска свест исказана кроз: част, преданост, лојалност, храброст и другарство, способност војних команданата и сл. онда су друге две компоненте сигурно недовољне. Ефикасност ВС је највећа када влада усклађеност међу наведеним компонентама војне моћи.

Концептуална компонента борбене моћи ВС је мање више позната широј јавности. Стратегија националне безбедности, Стратегија одбране, Војна доктрина, Закон о одбрани, Закон о овојсци и друга законска и подзаконска акта у вези са наведеним су јавни документи, који се свакодневно могу изчитавати и пратити њихова реализација у пракси. Зато није потребно да их овде посебно разарђујемо. Довољно је истаћи да критичка анализа примене одредаба Стратегије националне безбедности и Стратегије одбране, указује на одређене недостатке у пракси и реализацији одређених доктринарних ставова и опредељења. Начин на који је у Стратегији националне безбедности приказано стратегијско окружења у коме се налази наша земља, указује на потребу унапређења борбених способности и моћи ВС. Приказ стратегијског окружења као врло важне детерминате укупне безбедности државе и друштва, дат је свеобухватно, реално и објективно, идентификовани су основни, реални и могући извори угрожавања безбедности наше земље.¹ Да би се на адекватан начин одговорило на све могуће опасности које извиру из приказаног стратегијског окружења, РС као војно неутрална држава мора имати јаку, модерну, технички опремљену и *бројчано јачу војску*.

Посматрали смо у протекле две године мноштво војних

1 Видети, Стратегија националне безбедности РС, стр. 2-11.

вежби тактичког и оперативног ниова које је изводила ВС и могли смо видети снажну физичку компоненту борбене моћи ВС, која се манифестује кроз добру техничку опремљеност, савремено наоружање, адекватне борбене поступке и радње, али и недостатак живе силе која је још увек, без разлике, на значајну измену конфигурације бојишта и попршта оружане борбе, има одлучујући значај. У непосредној вези са физичком и концептуалном компонентом ВС јесте борбени морал Војске. Борбени морал је обично једна од највећих непознаница када је реч о компонентама војне моћи сваке војске. Борбеном моралу се посвећује значајна пажња у свакој војсци и настоји се спречити да (не)пријатељске војске сазнају битне карактеристике морала војске. Стање борбеног морала ВС најбоље је познато људима у систему одбране, који тим системом управљају.

Врло се често говори о ниским платама војника по уговору – професионалних војника, као основном разлогу осипања истих из јединица ВС, или пак долазак недовољног броја нових. Свакако да се плате војника по уговору повећавају, али очито недовољно. Увећана плата војника по уговору може бити привлачна и служити као „мамац“ за пријављивање и ступање у професионалну службу у ВС у миру. Висина плате није гарант одлучности и спремности тих истих војника да на адекватан начин дејствују у рату, односно да ће бити бољи и одлучнији од војника који буду позвани из резерве. Морална компонента мора бити адекватана, патриотска свест мора бити исказана кроз: част, преданост, лојалност, храброст и другарство, способност војних команданата и сл.

Данашње стварно бројно стање ВС није познато. Прве две компоненте борбене моћи ВС (концептуална, физичка) могу се оценити високом позитивном оценом, док је неопходно моралну компоненту знатно ојачати кроз повећање бројног стања мирнодопских јединица и активне резерве. У протеклих десет година, колико се регрути не упућују на служење војног рока Србија је изгубила преко 200 000 потенцијалних резервиста, који би били обучени кроз служење војног рока и били би способни да служе као активна или пасивна резерва у ратној армији. С друге стране у истом периоду приближно исти или већи број припадника

активне и пасивне резерве је због година старости, престао бити део ратне армије.

Погледајмо шта се у вези са активном и пасивном резервом каже у Закону о Војсци и Закону о војној, радној и материјалној обавези. Законом о ВС прописано је да се Војска Србије састоји од сталног и резервног састава. Стални састав чине професионални припадници и војници на служењеу војног рока. Резервни састав Војске Србије чине резервни официри, резервни подофицири и војници у резерви. Резервни састав Војске Србије се дели на **активну** и **пасивну** резерву. (ЗВС, „Службени гласник РС“ бр. 116/07, 88/09 и 10/15, 94/2019, чл. 5). Активна резерва представља „обучени резервни састав Војске Србије који се ангажује за попуну јединица Војске Србије, Министарства одбране , ради извршења задатака у одређеном временском периоду и чија су права и дужности регулисани законом и закљученим уговором“. (ЗВРМО „Службени гласник РС“ број 88/09, 95/2010, 36/2018, чл. 54).

Припадници активне резерве се ангажују на задацима одржавања оперативне и функционалне способности, обучавања, ангажовања у мисијама и на другим задацима у складу са закљученим уговором. Планским и интензивнијим обучавањем и кондиционирањем припадника активне резерве обезбеђује се виши степен оспособљености у односу на лица из пасивне резерве, ради попуне команди, јединица и установа Вијске Србије којим је одређен виши степен оперативне и функционалне способности. (Исто). Активну резерву чине војни обвезници који испуњавају „опште услове за службу у активној резерви и добровољно су закључили уговор са Министарством одбране о ангажовању у јединицама Војске Србије и Министраства одбране“. (Уредба о служби у активној резерви, „Службени гласник РС“ број 47/11, чл. 2). Законска и подзаконска акта, за разлику од активне, нису дала прецизну дефиницију пасивне резерве. Само се каже да „пасивну резерву чине припадници резервног састава, који имају ратни распоред у командама, јединицама и установама Војске Србије и Мнистарства одбране, државним органима, цивилној заштити и другим снагама одбране“. (ЗВРМО „Службени гласник РС“, број 88/09, чл. 54).

Јавности није познато колика је активна резерва, каквог је квалитета и да ли се повремено ангажује у јединицама и установама Војске Србије. Сасвим је сигурно да би се поновним извршавањем војне обавезе у складу са поменутиим законом знатно унапредила активна и пасивна резерва. У противном припадници активне и пасивне резерве неће моћи да буду мобилисани, јер их неће бити довољно, а временом их уопште неће бити.

ПОЛИТИЧКИ, БЕЗБЕДНОСНИ И ГЕОПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ ПОНОВНОГ ОБАВЕЗНОГ СЛУЖЕЊА ВОЈНОГ РОКА

Досадашња дебата о обустави Одлуке о обавези служења војног рока из 2010. године показује спремност државних органа да ово питање размотре потпуно објективно и аргументовано и да у складу са резултатима свих анализа и процена донесу одлуку о поновном обавезном служењу војног рока. Дакле, постоји политичка спремност највиших државних институција, почев од председника Републике, министра одбране и великог броја народних посланика у Народној скупштини РС. О овој теми се говори врло отворено. Медији су „наклоњени“ овој теми. Сматрамо да од политичке решености и одлучности највиших државних органа зависи коначан исход овога питања. Политичка одлука није волунтаристичке природе и несме бити популистичка. Реално сагледавање свих релевантних чинилаца који се тичу безбедности наше земље и њене будућности, јесу полазишта којима се мора руководити политика одбране земље. Осим реалних потреба да се донесе политичка одлука о спровођењу законске процедуре кроз коју би се дошло до укидања „Одлуке о обустави обавезе служења војног рока“, државних врх РС изложен је великим притисцима с поља, како би се ова идеја осујетила. Већ смо навели раније неразумне аргументе којима се предходна власт руководила када је 2010. донела Одлуку о обустави обавезе служења војног рока, који се и данас потенцирају. Увођењем обавезе служења војног рока значајно се јача борбена моћ ВС.

У међувремену, од 2010. значајно се променило

стратегијско окружење, које је врло јасно и аргументовано приказано у најновијој Стратегији националне безбедности РС. У поменутој стратегији је јасно речено да је: РС војно неутрална земља. Наведене одредбе Закона о Војсци и Закона о војној, радној и материјалној обавези до сада нису у целости могле бити испоштоване у погледу ангажовања активне и пасивне резерве. У овој свеобухватној анализи треба истаћи и чињенице да је стање у региону нестабилно: преговори између Београда и Приштине су врло турбулентни и неизвесни, идеја о „Великој Албанији“, је све присутнија; дејтонски споразум се све мање поштује од стране главних његових гараната и високог представника у БиХ; све угроженији положај Републике Српске и српског народа у региону; оптерећеност региона мигрантима, који у све већем броју пристижу у нашу земљу, често без икакве контроле и др.

С друге стране заинтересованост великих сила (САД, Русије, Кине и ЕУ) за подручје Балкана, посебно „западнoг Балкана“, и све снажније њихово надметање за превласт и веће присуство негативно утиче на положај Србије, тако што се Србија с времена на време нађе на „линији ватре“. У оваквим околностима неопходно је имати снажну војску која ће бити фактор одвраћања и важан регионални чинилац. Република Србија треба настојати да, као војно неутрална држава, непрестано унапређује свој систем безбедности ради постизања што ефикаснијег одговора на изазове, ризике и претње безбедности. У Стратегији националне безбедности идентификовани су следећи изазови, ризици и претње безбедности: Оружана агресија на Републику Србију; Сепаратистичке тежње у Републици Србији; Противправно једнострано проглашена независност територије коју административно обухвата Аутономна покрајина Косово и Метохија; Оружана побуна; Тероризам; Пролиферација оружја за масовно уништење; Етнички и верски екстремизам; Организовани криминал; Наркоманија; Масовне илегалне миграције: Епидемије и Пандемије заразних болести (данас живимосапандемијомковида¹⁹, ивидимопотпуноновеодносе међу државама до јучерашњим савезницима); Недовршен процес разграничења држава бивше СФРЈ; Елементарне

непогоде и техничко-технолошке несреће и др. Наведени изазови, ризици и претње безбедности РС говоре сами за себе. У елеминисању наведених изазова, ризика и претњи ВС итекао има своје место, и то бројчано знатно јача, технички модерно опремљена и са високом мотивисаношћу и високим моралом њених припадника.

Неколико високо развијених европских земаља, међу њима и војно неутралних, чији геополитички положај је много повољнији него положај Србије, имају обавезно служење војног рока, међу којима су: Аустрија, Швајцарска, Финска, Шведска, Естонија, Литванија, Норвешка. (Агенција „Бета“, 31.јануар, 2021).

ЕКОНОМСКИ И ФИНАСИЈСКИ АСПЕКТИ

Економски аспекти обавезног служења војног рока су врло важни. Припрема одговарајуће инфраструктуре, смештајних капацитета за војнике, опремање, исхрана, обука у касарнама и теренским условима, плата војника и др. морају наћи своје место у државном буџету. Сам председник Републике је истакао: „То има добрих и лоших страна. Нека од лоших су што само у објектима и храни кошта преко 8 милијарди динара, или 70 милиона евра годишње“ (Дневни лист „Danas“, danas.rs, 28.јануар 2021). Међутим ово су апроксимативне процене коштања војног рока. Потребна је прецизна финсисјка анализа. Војска је једно од најважнијих обележја државе. Свака озбиљна држава има војску. Војска је скупа, то је тачна чињеница. Држава би само привидно уштедела много новца уколико не би имала своју војску, јер би морала да финансира неку другу или да са знатним финансијским средствима партиципира у неком могућем војном савезу, а да при томе њена слобода и безбедност увек буду у туђим рукама.

Као да смо заборавили како је некада изгледало служење војног рока у чему Србија огромно искуство. Војска располаже са великим бројем војних објеката пре свега касарни и магацина. Магацини су још увек пуни војне опреме интендатског типа. Све кревете и душеке које смо видели у спортским халама у време највеће епидемије

ковида 19 потичу из војних магацина. Професионална војска је скупа. Нико није рекао колико би Србија трошила новца да су попуњена сва формацијска места са војницима по уговору. Најскупља је она војска која није у стању да изврши своју уставну улогу и да испуни мисије задате Стратегијом одбране и Законом о одбрани и Законом о Војсци.

Не треба испустати из вида и чињеницу да Војска може позитивно да утиче на економске прилике у појединим регионима у Србији.

СЛУЖЕЊЕ ВОЈНОГ РОКА КАО ТРАДИЦИЈА

Служење војног рока у Србији има дугу традицију, још од стварања стајаће активне војске крајем 19. века. Одлазак у војску је био део живота и у миру и у рату и својеврстан осећај обавезе и припадности држави Србији. О томе сведоче брзе и успешне мобилизације 1912–1914, када је створен и велики број прекобројних пукова који су били део Српске војске. Служење „у кадру” настављено је и за време Краљевине СХС – Југославије. У Југословенској (народној) армији службе војног рока од првих година после Другог светског рата имало је улогу својеврсне школе за стварање „новог човека”, како је 1945. у свом програмском тексту у „Борби” навео Милован Ђилас. У тој „армији новог човека”, регрути са свих страна Југославије су деценијама добијали различита знања и образовања: од описмењивања, преко привикавања на живот у колективу до освајања различитих специфичних знања, од којих је добијање возачке дозволе било посебно престижно. Служење војног рока је било део одрастања, школовања и својеврсне потврде мушкости, неопходне посебно у руралним крајевима. Војник, мамин или татин син, одједном је губио позицију центра универзума своје породице, и постајао један од многих и једнаких у великим војничким колективима. Избегавање службе војног рока се сматрало скоро па нечасним у свим крајевима Југославије. (Димитријевић, исто). Ми данас не треба да стварамо од војника „новог човека“. ВС је у идеолошки, интересно и страначки неутрална. (ЗОВ, исто чл.12). Војници требају да буду патриотски расположени, добро обучени и

оспособљени за одбрану земље.

У свим ратовима у прошлом веку, српски војник се показао као жилав противник, чврст и одлучан да брани своју родну грудну. У одбрани земље од НАТО агресије 1999. српски официри и војници су поново показали високу оспособљеност, моралну чврстину и одлучност у супростављању и далеко јачем непријатељу, посебно у техничком смислу. Природно је да се брани своја земља, да се штити своја породица и свој народ, и зато треба очекивати да ће већина српских младића бити спремна и непоколебљива да се одлучи да служи војни рок и на тај начин се оспособе за евентуални рат. Током одбране СРЈ (Србије) посебно у граничном појасу на Кошарама и Паштрику српски војници на одслужењу војног рока су испољили висок борбени морал, обученост и војне вештине и као такви зауставили продор далеко бројнијег непријатеља. То су примери и светле ратничке традиције нашег народа и његове војске.

Приче да ће војници током служења војног рока, само да чисте касарнски круг, су без основа. Касарнски круг се чисти и одржава онолико колико то ради сваки домаћин у свом дворишту, али му то није основно занимање. Касарнски круг се чисти једном дневно и то ујутро пре почетка дневних активности и обуке. Свакако да ће акценат утрошка времена бити на обуци, која је разноврсна, почев од упознавања са правилима службе, стројевих радњи, познавања наоружања и других војно-техничких система и средства везе, па преко тактичке обуке појединца, одељења, вода и чете.

Увођењем обавезног служења војног рока, *никако не значи елиминацију војника по уговору – професионалаца. Него би смо добили нови комбиновани систем попуне војске – професионалцима и регрутима.*

СОЦИОПСИХОЛОШКИ АСПЕКТ СЛУЖЕЊА ВОЈНОГ РОКА

Јавности су присутне различите интерпретације резултата наводних истраживања јавног мњења о поновном увођењу обавезног војног рока. Неки истраживачи тврде да преко 60% испитаника подржава увођење обавезног војног

рока, стим да у том проценту преовлађују старији грађани, они који не подлежу војној обавези. Дрги истраживачи и аналитичари тврде да је огромна већина младих за обавезно служење војног рока. Сматрамо да и поред свих негативних кретања на плану безбедности и политичке (не)стабилности у земљи и региону у друштву постоји повољна клима за расправу о служењу војног рока и доношења одговарајућих законских решења у вези са тиме.

Данашњи млади људи у погледу личних афинитета, начина живота, система вредности, нивоа образовања се у многоме разликују од својих вршњака друге половине прошлог века. Сигурно је да су млади људи данас у информатичком и техничком смислу писменији од својих предходних генерација, али је тачно да се и њихов начин живота, који је везан за нове техничке изуме за свакодневну употребу, итекако разликује. Међу младима превладава индивидуализам, самозадовољство, код неких и анархизам, одређена доза непослушности и одбацивање ауторитета. То су особине које нису добро дошле у једној средини у којој превладава хијерахијска структура у организацији, где колектив надмашује појединца, где се време посебно цени, средина у којој су заједничке обавезе важније од личних хтења и задовољстава итд.

Због свега реченог, многи родитељи очекују да њихови синови у војсци стекну радне навике, да осете и другу страну живота, живота у колективу у коме се индивидуалне потребе стављају у други план. Војска јесте и васпитна и образовна установа, али пре свега установа у којој се стичу посебна, специфична знања, неопходна за вођење оружане борбе, знања потребна за ефикасно деловање сваке војне формације. Током служења војног рока млади људи ће се наћи у прилици да реално процене своје способности и властите квалитете и да упознају један конкурентски начин живота. Свакако да ће млади људи у војсци доживјети један облик ресоцијализације, усвојити неке нове норме животног понашања и на други начин евалуирати властите систем вредности. Током служења војног рока млади људи ће бити у прилици да на другачији начин доживе и спознају појам патриотизма и патриотска осећања. Упознаће одређене државне структуре, систем

одбране земље, упознаће људе из другачије животне средине, различитих друштвених статуса, па поједине регионе наше земље.

Ставови и мишљења младих људи, будућих регрута и војника су врло важна током јавне расправе и треба их узети у обзир.

РЕФЕРЕНЦЕ

Вељковић О. Слађан и др. Изазови попуне Војске Србије активном и пасивном резервом, Војно дело 7/2018.

Димитријевић Бојан, Како смо укинули обавезни војни рок, „Политика“, 10.02.2021.

Мачкић Ранко, Баришић Игор и др. Стратегије националне безбедности САД и Руске федерације и могуће импликације по безбедност Републике Србије, Војно дело 8/2017.

Одлука о обустави обавезе служења војног рока, „Службени гласник РС“, број 95 од 17.децембра 2010.

Остојић М.Мирослав, Каравидић Зоран и др. Утицај доктрине и концепта на развој способности Војске Србије, Војно дело 8/2017.

Пандуревић Винко, Нови хладни рат и Србија, Свет књиге, Београд, 2018.

Стратегија националне безбедности Републике Србије, „Службени гласник РС“, број 94 од 27.децембра 2019.

Стратегија одбране Републике Србије, „Службени гласник РС“, број 94 од 27.децембра 2019.

Уредба о служби у активној резерви, „Службени гласник РС“, број 47/11.

Закон о одбрани, „Службени гласник РС“, бр.116/2007, 88/2009 – др.закон, 104/2009 -др.закон, 10/2015 и 36/2018.

Закон о војсци Србије, „Службени гласник РС“, бр. 116/2007, 88/2009, 101/2010 - др. Закон, 10/2015, 88/2015 – одлука УС, 36/2018 и 94/2019.

Закон о војној, радној и материјалној обавези, „Службени гласник РС“, бр. 88/2009, 95/2010 и 36/2018.

Vinko Pandurevic

OBLIGATION OF MILITARY SERVICE

Resume

On the whole, the discussion on the abolition of the „Decision on the suspension of military service“ should be comprehensive, reasoned, all key aspects must be taken into account, especially the new contents of the strategic environment, geopolitical situation in the region and geopolitical forces over Serbia, new challenges. security risks and threats, and the state of combat power and operational capabilities of the Armed Forces. The National Security Strategy clearly states: „The Republic of Serbia, as a military neutral state, strives to constantly improve its security system in order to achieve the most efficient response to security challenges, risks and threats.“ This includes the evaluation of the current capabilities of the Armed Forces, measured through adequate conceptual solutions, military-technical equipment, staffing and the state of morale of soldiers. In order for the Serbian Army to achieve its first mission: - to defend the Republic of Serbia from armed threats from outside, it must, above all, act with its strength by „detering“ potential aggressors. Its second mission - participation in building and preserving peace in the region and the world should include the engagement of an active reserve for that purpose, which will be composed of reservists after military service. The third mission - support to civilian authorities in countering security threats, the Air Force can perform as a whole depending on needs. Security as one of the primary human needs, which can be achieved in a stable and secure society, can be contributed by all young people capable of military service, who will be able to protect themselves and others and the state and society from basic forms of armed threat. The introduction of compulsory military service will significantly improve the combat capabilities and operational capabilities of the Armed Forces as a whole. Compulsory military

service will not mean the abolition of the professional army, ie the elimination of soldiers under contract, but will represent a new concept of military service, which is a combined system of staffing, which consists of professionals and soldiers on military service.

Keywords: Republic of Serbia, National Security Strategy, The Army of Republic of Serbia, reserve composition, active and passive reserve.

* Овај рад је примљен 20. априла 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 12. јула 2021. године.